

deskriptivt fyld og udsættes ikke for svigtende ræsonnement. Bogens toledede greb – offentlighedens såvel som offentlighedsmodellens utilstrækkelighed og Swifts idiosynkratiske udformning af satiren – er fremstillet uhyre overbevisende.

Min eneste indvending er, at den type politisk offentlighed, Nexø hævder som realitet i tiden omkring den engelske borgerkrig, og som Habermas angiveligt ikke har blik for, i Nexøs fremstilling kun efterlader et uhyre spinkelt indtryk af at være ræsonnerende (og det var jo netop en pointe). Nexø henviser til engelsk forskning (bl.a. David Zaret: *The Origins of Democratic Culture*), der skulle godtgøre eksistensen af en anden type offentlighed end Habermas' repræsentative (hvilket for så vidt ikke er mærkeligt under det puritanske oprør). Denne debat vedrører også religiøst-teologiske problemkomplekser, siger Nexø og præciserer, at religion og politik kun dårligt kan adskilles i 1600-tallets og 1700-tallet England (p. 28-29). Og det er ganske vist. Men her er der for mig at se et problem. For hvordan kan noget være et ræsonnement, hvis det formuleres i religiøse vendinger? Så længe man argumenterer religiøst, ræsonnerer man ikke, vil jeg mene. I stedet agiterer man, og man bliver et bytte for egne og andres fantasmer, der forhindrer, at man tænker sig om. Det er med god grund, at oplysningstanken ikke mindst er en tanke, der nedbryder religiøse forestillinger. Man kunne nu indvende, at religion blot var noget ydre, en klædedragt for en politisk fornuft, der gemte sig bag tøjet. Men hvordan kan man tale fornuftigt om noget i en ufornuftig sprogdragt? Man kan argumen-

tere rationelt for et trossamfunds rettigheder, men man kan ikke argumentere i kraft af troen. Og hvis ikke, hvad er da på spil? Jeg lader spørgsmålet stå – ledsaget af min i øvrigt uforbeholdne anbefaling af Nexøs bog.

Peter Stein Larsen

Poststrukturalistisk litteratur

Lars Bukdahl: *Generationsmaskinen. Dansk litteratur som yngst 1990-2004*, Kbh. 2005 (Borgens Forlag).

Lars Bukdahls *Generationsmaskinen* er det hidtil mest omfattende bud på en karakteristik af – med Bukdahls udtryk – *dansk litteratur som yngst 1990-2004*. Værket har to teser, som ganske vist på typisk bukdahlsk vis vendes på hovedet, anfægtes, parodieres og erstattes af nye betragtninger i den 544 sider lange fremstilling, men som alligevel fra start til slut udgør pejlemærker.

Den første tese består i, at dansk litteratur – i pagt med, hvad Poul Borum var fortaler for i bl.a. »De tre punkterede cykler« (1979) og »Halvfemsernes litteratur?« (1990) – kan karakteriseres ud fra et generationsbegreb, hvor man typisk ser et gennembrud for et par nye digtergenerationer pr. årti, og man efter denne logik bør operere med 1996 som et afgørende år, der adskiller to litterære generationer. De to generationer benævnes henholdsvis »den regelrette halvfemsergeneration« (1990-96) og »den kaotiske degeneration« (1996-2004). Hvor digterne i den første periode skriver værker, der »søger at afgrænse sig køligt og monologisk«, er

der hos den seneste generation – udtrykt i den typisk bukdahlske på én gang excentrisk rablende og nuanceret indfølelse stil – tale om, at »teksters finurlige knopskydning, enten digressivt ud i det blå eller mere eller mindre stramt styret af en fiks idé, og i underordnet (især poetisk) forstand som hvert tekstelements relative frihed og autonomi til at danne sin egen fantastiske figur, sin egen distinkte miniature-overflodbølge« (p. 501). Mens vi blandt den første generations hovedrepræsentanter finder digtere som Solvej Balle, Christina Hesselholdt, Helle Helle, Morten Søndergaard, Naja Marie Aidt og Line Knutzon, består feltet af digtere fra generationen efter 1996 af bl.a. Pablo Llambías, Jan Sonnergaard, Kaspar Kaum Bonnén, Jens Blendstrup, Peter Adolphsen og Ursula Andkjær Olsen.

Den anden hovedtese i *Generationsmaskinen* er, at den nye danske litteratur kan opdeles i en række spor eller grupperinger, af hvilke de vigtigste kaldes »profeter« (Henningsen, Edelheldt, Stochholm m.fl.), »encyklopædister« (Lyngsø, Søndergaard, Pryds Helle m.fl.), »vitalister« (Hamann, Guldager, Aidt m.fl.), »pragmatister« (Dorph, Bang Jensen, Helle Helle m.fl.) og »vrøvlhoveder« (Knutzon, Beck-Nielsen, Rohde m.fl.), der (vistnok?) ifølge Bukdahl går i opløsning og blander sig med hinanden i den kaotiske degenerationsperiode.

I forhold til ovenstående kategorier kan der indvendes flere ting, og det skal i retfærdighedens navn siges, at Bukdahl i sin lange fremstilling kommer med et utal af forbehold, undtagelser og reservationer i relation til sine egne typologiseringer. Begreber som

generationer, perioder, gennembrud og cæsurer som litteraturhistorisk kategoriseringsinstrumenter er afgjort udtryk for en noget reduktiv optik, idet der i alle tilfælde knyttes an til en forestilling om et enstrengt historisk forløb. At det er mere frugtbart, som vi f.eks. ser det i den russiske formalisme hos Tynjanov, Skhlovskij og Bakhtin, at betragte litteraturhistorien som en samtidighed af mange forskellige strømninger, hvor nogle, som Roman Jakobson fremhæver, kan være dominante, er oplagt. Ligeledes kan det, som Hayden White og andre forskere inden for New Historicism har anført, være relevant at forholde sig kritisk til Bukdahls skematiske historiefortælling med dens (naturligvis af Bukdahl omvendt valoriserede) evolutionistisk-metaforiske beskrivelse af ændringen af litteraturen fra 'regelretthed' til 'kaotisk degeneration.' Mest problematisk er dog det generationsbegreb, som Bukdahl og Borum opererer med. Ganske vist må enhver litteraturhistorisk fremstilling afgrænse sig, således som Bukdahl gør det ved kun at fokusere på digtere med debut inden for perioden. Men at det skulle være muligt at forklare nybrud i litteraturen med udgangspunkt i de pensumlister for den læsning, som Forfatterskolen har udstukket for sine elever (ca. 80 % af de af Bukdahls opregnede digtere), er nok ret tvivlsomt. Det er under alle omstændigheder problematisk at betragte forfatter-skoleårgangenes produktion som paradigmatiske for tidens digtning, ud fra den betragtning, at en række af de vigtigste litterære værker, der har tegnet perioden 1990-2004, stammer fra ældre, allerede etablerede digtere såsom Nordbrandt, Ørnsbo, Thomsen, Taf-

drup, Høeck, Jac, Jens-Martin Eriksen, Laugesen, Grøndahl, Ib Michael, Skou-Hansen, Thorup, Willumsen, Svend Åge Madsen, Marianne Larsen og Rifbjerg, og altså ikke tilhører »dansk litteratur som yngst«.

Bukdahls valg af etiketter (profeter, encyklopædister etc.) til opdelingen af de unge digtere kan ligeledes antastes, idet der i bogen hersker en vis forvirring, hvad angår grundlaget for de opstillede kategorier, der kan vedrøre alt fra livstolkning (f.eks. encyklopædister) over udsigelsesforhold (f.eks. pragmatister) til genreforhold (f.eks. vrøvlhoveder = tidens dramatikere).

Til trods for sådanne problemer er det uomgængeligt, at Bukdahl med sine typologiseringer får trukket pædagogisk frugtbare paralleller mellem tidens forfatterskaber, og skal man i forlængelse heraf påpege den store gevinst ved Bukdahls bog, så er det naturligvis dens mægtige vinge-fang og omfattende research i tidens litteratur, hvor næsten 100 forfatterskaber fra dansk digtning er behandlet. Det kan på denne vis danne en uvurderlig basis for senere antologier med, kanoniseringer af og afhandlinger om litteraturen omkring årtusindskiftet. Lad mig her blot nævne et udvalg af fortræffelige forfattere fra det sidste tiår, som Bukdahls værk giver tiltrængte introduktioner til nemlig Kaspar Kaum Bonnén, Lone Munksgaard Nielsen, Jokum Rohde, Harald Voetmann Christiansen, Hans-Erik Larsen, Mette Moestrup, Erik Trigger Olsen, Lone Hørslev, Daniel Dencik, Christian Dorph, Lars Frost, Janina Katz, Line Knutzon, Asger Stig Møller, John Bang Jensen, Mikkel Thykier, Lars Skinnebach og Tore Ørnsbo. For ligesom jeg i forbindelse med affattelsen

af en bog, der hedder *Digitets krystal* (1998) og handler om 1980'ernes digtning, kunne konstatere, at forskningslitteraturen om dette emne koncentrerede sig om ganske få digtere med Søren Ulrik Thomsen som en altoverskyggende nummer ét, påpeger Bukdahl relevant i sin bog, at de litterære afhandlinger om 1990'erne hidtil næsten kun har beskæftiget sig med en lille eksklusiv kanon bestående af de samme fem forfattere, nemlig Hesselholdt, Hammann, Balle, Sonnergaard og Søndergaard. Og her udgør Bukdahls overflyvning af samtidslitteraturen et vigtigt skridt i den modsatte retning.

Som værk ligner *Generationsmaskinen* ikke noget som helst, man har set før på dansk, og bogen åbner på denne vis for en række interessante, principielle spørgsmål inden for dansk litteraturkritik og -videnskab. Man kan her hævde – med visse af Borums, Niels Franks og Marianne Stidsens essays som panderter – at Bukdahls er et af de første værker, der tager den fulde konsekvens af et poststrukturalistisk paradigme for litterær kritik. Hermed menes, at der i Bukdahls værk (og øvrige kritik) ikke skelnes mellem litterær analyse, polemik, subjektiv stemningsrapport, æstetisk vurdering og ekspresiv udladning, og at bogen er en bizar hybrid af litteraturhistorie, antologi, opslagsværk, encyklopædi, selvbiografi og litteraturpolitisk kampskrift. Stilen i *Generationsmaskinen* svinger fra kølig og kritisk diagnose til excentriske lyrismer, eder og eruptiver, og årsagen til dette fundamentalt heterogene i Bukdahls kritik er naturligvis en opfattelse af, at skellene mellem alle ovennævnte stilarter, diskurser og gen-

rer er kunstige. Bukdahl stadfæster således i praksis den siden 1960'erne med Derrida, Barthes og Sontag ofte gentagne pointe, at en objektiv, udtømmende og modsigelsesfri fortolkning af et værk ikke gives, og at en neutral og objektiv position som kritiker heller ikke eksisterer.

Den store positive effekt af Bukdahls kritiske projekt er, at han formår at blottlægge en række af de mest fundamentale fordomme, som man i årtier har haft inden for dansk kritik, hvoraf den måske allervigtigste vedrører spørgsmålet om parafrasens rolle i litteraturvidenskaben. Man har her siden New Criticism med Cleanth Brooks' *A Well-Wrought Urn* (1947) anset parafrasen for at være en i sin grundnatur værdiløs og bedragerisk gengivelse af en teksts 'indhold', hvor litterariteten, de formelle træk og de æstetiske kvaliteter pr. definition ignoreres. I Susan Sontags »Against Interpretation« (1966) er Brooks karikerede beskrivelse af parafrasen forstærket i betegnelsen 'interpretation', der står som en absolut modsætning til enhver form for sensitiv og formelt bevidst æstetisk kritik. Essensen er imidlertid, at modsætningen er falsk, og at der gives parafraserende fremstillinger af tekster, der indeholder en overordentlig sensitiv fornemmelse for en teksts stemning, betydende former eller – med Sontags udtryk – »*how it is what it is.*« Bukdahl tager her tråden op fra Borums parafraserende-meddigtede og impressionistiske kritik, som bl.a. forekommer i den posthume essaysamling *Kritisk alfabet*, og der er i *Generationsmaskinen* et utal af eksempler på, hvor fremragende Bukdahl kan være til at indkredse det essentielle i en teksts

æstetiske modus ved brug af, hvad en del kritikere misforstået ringeagtende omtalte som en parafrase. Om digtet »Prinsessernes tiår« af Strunge får man f.eks. fra Bukdahl følgende rapport: »Det er et forbumlet pele-mele flower power-modernistisk ungdommelighed [...] de indrømmer pligtskyldigt at være den totale punk- og fin de siècle-kliché »født tabere af en døende tid«, men det betyder heller ikke alverden, for de skal nok føde »prinsesser af et nyt tiårs inderlighed«, og i syner ser digterjeg'et mennesker træde ud i det samme forjættede, fælles helende tiår, der inden for digtets rum vedkendt bare er en projektion af den vældige, ungdommelige livsfølelse« (p. 31). Som man ser får Bukdahl det hele – en karakteristik af såvel det tematiske og det formelle, en ironisk og argumenteret vurdering, en lyrisk gendigtning og essensen af en totalfortolkning – trængt sammen i noget, som kan kaldes en parafrase, men som i sandhed er meget mere.

Hvad angår de mere problematiske sider ved Bukdahls subjektivistisk-impressionistiske kritikerposition, kan man nævnte tre punkter. For det første er der en tendens til at Bukdahls idiosynkrasier i en række tilfælde kommer til at skygge for den mere nuancerede og analytiske vinkel på et forfatterskab. Bogens mest prægnante eksempler på dette er Mads Brenøe og Jan Sonnergaard, hvor det – i presse-mæssig sammenhæng effektfulde, men ret uigennemskuelige – skift mellem henholdsvis begejstring og påskønnelse og total underkendelse og sarkasme, som Bukdahls anmelderi beskrev, er kommet til at præge karakteristikkene af forfatterskaberne alt for voldsomt. For det andet er der, hvad det litteraturhi-

historiske angår, en række eksempler, hvor lidt for ureflekterede og banalt subjektivistiske påstande får lov at stå uimodsagt, som når Bukdahl taler om »tressernes og halvfjerdsernes skinhelige agitatorer« (p. 443), 1970'erne med »syndfloden af knæk, bræk og bekendelse« (p. 118) og om 1980'ernes digtere som »sentimentale og religiøse« (p. 119). For det tredje er der en række litteraturteoretiske begreber såsom polyfoni, postmodernisme og fænomenologi, der kunne være klarere defineret, og en række af Bukdahls yndlingsudtryk, som f.eks. »renfærdige«, »skamløse«, »langmodige«, »halsstarrige«, »forbumlede« og »julelege«, der lidt for ofte vender tilbage i forfatterskabskarakteristikkerne.

At dette er tilfældet, skal dog ingenlunde fjerne fokus fra, at Bukdahls værk i kraft af sit store vingefang, sine kompetente forfatterskabskarakteristikker, sine udfordrende typologiseringer og sit medrivende drive uden tvivl vil udgøre en betydelig og uomgængelig platform for den fremtidige beskæftigelse med de sidste 15 års danske litteratur.

Christian Dahl

Verdensånd til danske tunger

G.W.F. Hegel: *Åndens fænomenologi*, oversat af Claus Bratt Østergaard, Kbh. 2005 (Gyldendal).

Gennem de senere år er det danske bogmarked blevet begavet med en veritabel strøm af oversættelser af hovedværker fra den tyske idealisme. Det begyndte i

1995 med oversættelsen af Schellings *Om den menneskelige friheds væsen* (1809) og er siden fortsat med blandt andre Fichtes *Forsøg på en ny fremstilling af videnskabslæren* (1797), Kants tre kritikker samt *Grundlæggelse af sædernes metafysik* (1785), *Metafysikkens fremskridt* (1797), foruden Hegels *Retsfilosofi* (1820), som udkom i efteråret. Dertil kommer Schopenhauers *Verden som vilje og forestilling* (1818), der i skrivende stund er under udgivelse, og endelig foreligger nu også Claus Bratt Østergaards med spænding ventede komplette oversættelse af selveste *Åndens fænomenologi* (1807), som i dén grad har savnet tilgængelighed på dansk.

Betegnelsen tysk idealisme dækker over den generation af filosoffer og videnskabsmænd, der ved det 18. århundredes afslutning var vidne til, hvorledes Kants kritiske filosofi epokalt forandrede den filosofiske dagsorden, og for hvem arven fra Kant kom til at rumme en dobbelt opgave. Nogle mente som Fichte, at Kant havde nået de rette resultater, men uden tilstrækkelig begrundelse, andre at det nu gjaldt om at fortsætte Kants projekt ved at videreudvikle det inden for nye fagområder som teologi, retslære, statslære osv. *Åndens fænomenologi* er især skrevet med afsæt i den første opgave og er først og fremmest ment som en filosofisk propædeutik, der skal forbedre sine læsere på den anden opgave, nemlig at tage videnskaberne filosofisk i besiddelse. Filosofi og videnskab tænkes således i tæt forbindelse til hinanden, og målet for Hegels afhandling om åndens fænomenologi er dét Hegel kalder den absolutte viden. Grundlaget for denne absolutte viden søger Hegel i